

Jakub Stefan Cezak

PATRON SZKOŁY I JEJ
PIERWSZY DYREKTOR

Jakub Stefan Cezak urodził się 25 lipca 1887 roku w Zgierzu w rodzinie włókniarzy. Ojciec Andrzej Cezak pracował w jednej z fabryk wełny, a matka Rozalia z domu Kautz pochodziła z rodziny zgierskich tkaczy.

W latach 1898-1905 Jakub Stefan Cezak uczęszczał do siedmioklasowej Szkoły Handlowej w Zgierzu. Placówka ta zapewniała młodzieży polskiej dobre warunki nauki. Panowała w niej większa swoboda niż w gimnazjach, w których prowadzono rusyfikację, toteż poza nauczycielami Rosjanami w szkole tej pracowało kilku Polaków, wykładających ważniejsze przedmioty.

Po ukończeniu Szkoły Handlowej i śmierci ojca w 1905 roku Jakub Stefan Cezak pracował przez kilka lat zarobkowo, prowadząc w latach 1909-1912 własną fabrykę artykułów chemicznych. We wrześniu 1912 roku rozpoczął studia na wydziale chemicznym Politechniki Warszawskiej. Przerwał je z powodu

I wojny światowej w październiku 1914 roku, będąc na trzecim roku studiów.

Po powrocie do Zgierza w 1915 roku rozpoczął pracę jako nauczyciel w siedmioklasowej Szkole Handlowej, a po zmianie organizacyjnej szkoły – w Gimnazjum Realnym przy rynku Kilińskiego. Do 1918 roku uczył tam geografii i przyrody.

W okresie od 1 sierpnia 1918 do 31 lipca 1919 roku, po ponownym przekształceniu szkoły, był nauczycielem Państwowego Gimnazjum Matematyczno-Przyrodniczego im. Stanisława Staszica w Zgierzu.

Zajmował się pracą zawodową i wydawniczą oraz udzielał się społecznie. W latach 1917-1922 był prezesem Spółdzielni Spożywców „Samopomoc” w Zgierzu. W 1919 roku został wybrany na członka sejmiku powiatu łódzkiego. Przez wiele lat był radnym Miejskiej Rady Narodowej w Zgierzu. Jako działacz społeczny był szczerym demokratą, rzecznikiem tolerancji i porozumienia narodowego.

Jakub Stefan Cezak 1917

Leonia Favier - żona dyrektora Cezaka

Jadwiga i Leszek - dzieci Jakuba Stefana Cezaka

Dyrektor Cezak z uczniami na lodowisku - staw Cylkego - 1932

Jakub Stefan Cezak ożenił się z Leonią Favier, urodzoną we Francji w 1895 roku, nauczycielką języka francuskiego. Ich córka Jadwiga przysłała na świat w roku 1917, a syn Leszek Antoni urodził się trzy lata później. Przez dłuższy czas Jakub Stefan Cezak mieszkał przy Starym Rynku 4, w domu dr. Haessnera.

W związku z przekształceniem dawnej szkoły handlowej w gimnazjum Zgierz został pozbawiony szkoły zawodowej, tak potrzebnej po odzyskaniu niepodległości. Dlatego też z polecenia Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Jakub Stefan Cezak zorganizował w 1919 roku Państwową Szkołę Kupiecką w Zgierzu przy ulicy Łęczyckiej 5 i został jej dyrektorem. Tę dwuletnią szkołę przekształcono w 1924 roku w Państwową Szkołę Handlową o kursie trzyletnim. Dzięki

ofiarnej pracy dyrektora Cezaka i grona nauczycielskiego poziom nauczania w tej placówce był wysoki. Uczniowie osiągnęli dobre wyniki, w szkole działały: czytelnia pism młodzieżowych i zawodowych, chór, orkiestra szkolna, a także amatorski zespół teatralny. Urządzano wyjazdy do kina, do zakładów przemysłowych w Zgierzu i w okolicy oraz dalsze wycieczki krajoznawcze.

Jako dyrektor, nauczyciel i wychowawca Jakub Stefan Cezak odznaczał się niezmierną pracowitością oraz głębokim umiłowaniem młodzieży, bez względu na jej pochodzenie narodowe czy społeczne. Każdy z uczniów był przeświadczony, że u swego dyrektora zawsze znajdzie życzliwą ojcowską radę i pomoc. Z absolwentami Cezak utrzymywał stałe kontakty indywidualne, a przez powstałe w 1927 roku Koło Absolwen-

PATRON SZKOŁY I JEJ PIERWSZY DYREKTOR

tów Państwowej Szkoły Handlowej pomagał w uzyskaniu pracy wychowankom, a nieraz i ich rodzicom. Na jednym ze zjazdów mec. Antoni Kowalski wspominał, że dzięki opiece i pomocy dyrektora po ukończeniu Państwowej Szkoły Kupieckiej mógł uczyć się dalej, aż do odbycia studiów prawniczych w Warszawie.

Absolwent Państwowej Szkoły Handlowej Bolesław Dylewski, pochodzący ze zgierskiej rodziny robotniczej, mający szczególne zdolności do nauki języków obcych, dzięki staraniom dyrektora otrzymał stypendium Ligi Morskiej i Kolonialnej na naukę w Liceum Morskim w Gdyni. Po maturze, jako stypendysta Izby Przemysłowo-Handlowej w Łodzi, wyjechał do Belgii na studia ekonomiczne w Antwerpii. Po II wojnie światowej był nauczycielem Liceum Handlowego w Zgierzu, a następnie pracownikiem ambasady w Szwecji.

Dyrektor Cezak z młodzieżą w Wieliczce - 6 czerwca 1921

W 1928 roku Jakub Stefan Cezak sformował w Zgierzu Towarzystwo Krzewienia Wiedzy Zawodowej, którego zadaniem było według §3 Statutu *teoretyczne i praktyczne przygotowanie młodzieży do pracy w przemyśle i handlu oraz zdrowe i obywatelskie jej wychowanie*. Między innymi przy poparciu tej instytucji zostały zorganizowane w 1931 i 1932 roku kolonie letnie nad morzem, we wsi Tupadły.

Głównym zadaniem towarzystwa od 1930 roku było wybudowanie nowego gmachu szkoły. W tym celu zakupiono część gruntów na Kuraku i przygotowano teren o powierzchni ok. 4 ha pod budowę szkoły. Fundamenty zostały położone w 1939 roku.

W maju 1930 roku dyrektor Jakub Stefan Cezak wygłosił referat na Zjeździe Geografów Słowiańskich w Belgradzie i otrzymał odznaczenie na I Ogólnokrajowym Zjeździe Nauczycieli

Uczniowie szkoły z dyrektorem Cezakiem w Łażni Miejskiej - 1929

Dyrektor Cezak z Kołem Absolwentów - 14 lipca 1935

Szkół Handlowych w Warszawie. Pracował stale nad doskonaleniem swej wiedzy zawodowej i pedagogicznej. Brał udział w kursach i spotkaniach nauczycielskich. W styczniu 1932 roku uczestniczył w kursie dla wizytatorów i dyrektorów szkół handlowych, zorganizowanym przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie. Posiadał dyplom, uprawniający do nauczania matematyki w szkołach średnich

ogólnokształcących, seminariach nauczycielskich i w szkołach zawodowych, oraz dyplom, pozwalający nauczać współczesnych zagadnień gospodarczych, geografii gospodarczej, a także organizacji i techniki handlu w szkołach handlowych.

Był czynnym członkiem Polskiego Towarzystwa Geograficznego i Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego. W latach 1932-1937 pełnił funkcję prezesa Zarządu, a następnie pre-

Dyrektor Cezak z uczniami szkoły na wycieczce - Rozewie 1934

Dyrektor Cezak z uczniami szkoły u pracodawców

zesa Rady Nadzorczej Banku Przemysłowców Zgierskich. W styczniu 1937 roku po długiej chorobie zmarła Leonia Cezak, żona dyrektora. Pochowano ją na zgierskim cmentarzu przy ulicy Piotra Skargi obok zmarłej w 1935 roku matki, B. Favier.

Wybuch II wojny światowej uniemożliwił Jakubowi Stefanowi Cezakowi dalszą pracę pedagogiczną. W końcu 1939 roku dyrektor został zatrudniony przez powstałą z jego inicjatywy spółdzielnię „Jutrzenka” jako prezes Zarządu (dotychczas pełnił tę funkcję honorowo). 17 lutego 1940 roku spółdzielnię przejął mieszkający w Zgierzu Niemiec Paul Pokrandl.

7 maja 1940 roku Niemcy aresztowali dyrektora Cezaka w mieszkaniu przy Starym Rynku 10. Ostatnią noc w Zgierzu spędził wraz z liczną grupą uwięzionych Polaków w budynku Szkoły Handlowej przy ul. Łęczyckiej 5.

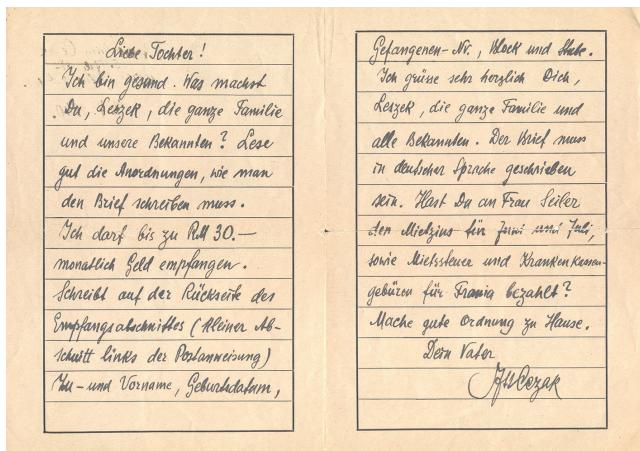
8 maja rano aresztowanych wywieziono w kierunku Łodzi, rzekomo na przymusowe roboty. Dopiero po dwóch miesiącach nadeszła od dyrektora Jakuba Stefana Cezaka pierwsza wiadomość z obozu koncentracyjnego w Dachau (blok 12, stube 1 nr 10176). Następnie przewieziono go do obozu w Mauthausen-Gusen (blok 9, stube B 10176) do pracy w kamieniołomach. Zmarł 18 października 1940 roku w Gusen, a jego zwłoki spalono w krematorium w Mauthausen. Do Zgierza została przysłana z obozu depesza, powiadamiająca o śmierci Jakuba Stefana Cezaka, a później puszka z prochami krematoryjnymi, torba podróżna i walizka z rzeczami, które zmarły dyrektor zabrał z domu (ubranie, bielizna, drobiazgi).

Prochy Cezaka zostały złożone w kościółku cmentarnym, a 30 listopada 1940 roku uroczyste przeniesione do grobu rodziców w głównej alei zgierskiego cmentarza przy ul. Piotra

Skargi. W uroczystości pogrzebowej wzięli udział licznie przybyli uczniowie i mieszkańcy Zgierza.

Wychowankowie Państwowej Szkoły Kupieckiej i Handlowej uczcili pamięć swojego dyrektora przez ufundowanie z zebranych składek płyty nagrobkowej z marmurową tablicą, która została poświęcona na cmentarzu w obecności córki i syna Cezaka oraz zgromadzonych zgierzan. Uroczystość ta odbyła się 2 czerwca 1957 roku, w czasie pierwszego po wojnie Zjazdu Absolwentów. Wzmianka o tym wydarzeniu została zamieszczona w miesięczniku *Szkoła Zawodowa* (nr 14 z listopada 1957 roku).

Córka dyrektora Cezaka, Jadwiga, wyszła za mąż za Bogdana Kościańskiego z Poznania i mieszkała tam z rodziną. Syn Leszek w 1939 roku, po maturze, odbył czynną służbę wojskową i jako podchorąży brał udział w wojnie. Został wzięty do niewoli. Podczas okupacji przebywał w obozie jenieckim w Niem-

List z obozu w Mauthausen-Gusen, napisany przez J. St. Cezaka do córki Jadwigi

zech (rok w obozie karnym po nieudanej próbie ucieczki). Po powrocie do kraju studiował farmację w Poznaniu. Przez dłuże lata był dyrektorem Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Szczecinie.

Dyrektor Jakub Stefan Cezak został odznaczony: Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości w 1928 roku, Krzyżem Oficerskim Orderu Jugosłowiańskiego św. Sawy w 1931 roku, Złotym Krzyżem Zasługi w 1932 roku, Brązowym Medalem za Długoletnią Służbę w 1938 roku.

Poglądy dyrektora Jakuba Stefana Cezaka na organizację szkolnictwa i zagadnienia gospodarcze zawarte są w następujących pracach:

Organizacja szkolnictwa polskiego, Łódź 1919. W tej pięćdziesięciodwustronicowej publikacji autor omawia cele wychowania, charakter szkolnictwa i jego organizację, zwracając uwagę na życiowo-praktyczne ujęcie programów nauczania i podkreślając rolę szkół zawodowych (*Szkoła nasza musi nauczyć ucznia pracować, myśleć i cenić pracę* – s. 7).

Program gospodarczy Polski – jest to praca napisana na konkurs Banku Gospodarstwa Krajowego, ogłoszony w grudniu 1925 roku.

Ogólne warunki życia gospodarczego, Warszawa 1926.

Geografia gospodarcza wraz ze statystyką życia współczesnego, wyd. I, Zgierz 1926, 208 stron (47 map i wykresów), wyd. II, Zgierz 1927, 352 strony (66 map i wykresów), wyd. III, Warszawa 1929, 400 stron (100 ilustracji, map i wykresów). Autor, w odróżnieniu od innych prac, połączył w jedną całość geografie ogólną i szczegółową, rozkładając materiał naukowy według dziedzin życia gospodarczego. Na końcu książki zostały zamieszczone: skorowidz nazw geograficznych i obszerna literatura przedmiotu

Dyrektor Cezak na uroczystościach I Zjazdu Absolwentów - 1937

Dyrektor Cezak w pochodzie z absolwentami - 19 września 1937

w językach polskim, niemieckim, francuskim, angielskim i rosyjskim. Książkę tę dopuszczono jako podręcznik dla szkół zawodowych w Polsce. Wydana w 1929 roku w dużym nakładzie, w sztywnej oprawie, kosztowała 6,80 zł.

Geografia gospodarcza dla szkół rzemieślniczo-przemysłowych i doksztalających, Zgierz 1928, 159 stron.

Wykształcenie ekonomiczne a rozwój mocarstwowy Polski, Warszawa 1929, 57 stron. W broszurze tej autor proponuje, by wiedza geograficzno-gospodarcza była należycie uwzględniana we wszystkich typach szkół i na wszystkich szczeblach nauczania. Postuluje stworzenie nowego typu szkoły – gimnazjum o podłożu ekonomicznym.

Rys geograficzno-statystyczny kuli ziemskiej. Dodatek do *Geografii gospodarczej (...)* Warszawa 1931, 72 strony. Książka omawia ówczesny układ polityczny świata i zawiera dane statystyczne (1929-1935).

Działalność i postać dyrektora Cezaka były tematem prac magisterskich dwóch autorek: Grażyny Górskiej i Jolanty Cieślak.